ब्रह्माण्ड पुराण मे एकादशी कथा

आ० — 29 × 13
पत्र — 13

सिते पक्षे मोक्षदा नाम्नी हरेस्तिथिः सर्वैस्तु तद्व्रतं कृत्वा पित्रे पुण्यं महीयतां॥
॥३४॥ तस्य पुण्यं प्रभावेन मोक्षस्तस्य भविष्यति मुनेर्वाक्यं ततः श्रुत्वा नृपः स्व
गृहमागतः॥३५॥ आगृहणाद्याणिकी कृच्छ्रप्राप्ते भरतसत्तम अंतःपुरचरैः स
वैः पुत्रदारैस्तदा नृपः॥३६॥ व्रतं कृत्वा विधानेन पुण्यं दत्तं नृपायतत् तस्मिन्दत्ते
तदा पुण्ये पुष्पवर्षमभूद्दिवः॥३७॥ वैखानसपिता तत्र गतः स्वर्गं स्वतेगणैः॥
राजानमेतदित्याह भुक्ताशिरमभाषत॥३८॥ स्वस्त्यस्तु ते पुत्र सदेत्युक्त्वा सच दि
वं गतः एवं यः कुरुते राजन् मोक्षामेकादशीं शुभां॥३९॥ तस्य पापं क्षयं याति म
तो मोक्षमवाप्नुयात् नातः परतरा काचिन्मोक्षदा विमला शुभा॥४०॥ पुण्यसं
ख्यां तु ते शंसे नाहं जानामि येः कृता पठनाच्छ्रवणाद्वास्या वाजपेय फलं लभेत
चिंतामणि समा ह्येषा नराणां मोक्षप्रदायिनी ४१ इति श्रीब्रह्मांडपुराणे मार्गशिर्षशुक्ले मोक्षैकादशी माहात्म्यं समाप्तम्

2

विघ्नता ॥२७॥ मयाद्यस्वप्ने स्वयं दृष्टो जनको दुर्गतिं गतः केनापि व्रतदानेन मोक्ष्यस्त

स्य भवेत्ततः ॥२८॥ एतन्मे संशयं ब्रह्मन प्रष्टुं त्वामहमागतः एतच्छ्रुत्वा नृपवचः

पर्वमुनिसत्तमः ॥२९॥ ध्यानस्तिमितनेत्रोसोभूत् तं मध्ये विचिंतयन् मुहूर्त्तमेकं

ध्यात्वा च प्रत्युवाच नृपोत्तमं ॥३०॥ पर्वत उवाच ॥ जाने हं तव राजेंद्र पितुःपापं वि

कर्मिणः पुरापित्रा त्वदंवनृप सपत्नीकृत द्ववतः ॥३१॥ कामासक्तेन चैकत्र ऋतु

भंगः कृतः स्त्रियाः ॥३२॥ त्राहीति जल्पत्या न दत्तं मत्युदानकमकर्मणा तेनपापे

न नरके पतितो ह्ययं ॥३३॥ राजोवाच ॥ केन वै व्रतदानेन मोक्षस्तस्य भवेन्मु

ने निरयात्पाप संस्थानात् तत्समाचक्ष्व पृच्छतः ॥३४॥ मुनिरुवाच ॥ मार्गशीर्षे

तयोर्योगं कथयंतु द्विजा मम कृतेन येन जनकः सद्गतिं लभते च मे ॥१८॥ किं तेन जी
व्यते लोके स पुत्रेण वलीयसा पितानु यस्य नरके तस्य जन्म निरर्थकं ॥२०॥ ब्राह्मण
उवाच ॥ पर्वतस्य मुने राजन्नाश्रमो निकटे न प गम्यतां राजशार्दूल भूतंभ
व्यं विजानतः ॥२१॥ तेषां श्रुत्वा ततो वाक्यं विसृष्टो राजसत्तमः जगाम तत्र यत्रास्ते आ
श्रमे पर्वतो मुनिः ॥२२॥ ब्राह्मणैर्वेष्टितः शांतैः प्रज्ञाभिज्ञ समंततः आश्रमो वि
पुलास्तस्य मुनिभिः सन्निसेवितः ॥२३॥ ऋग्वेदाऽथर्वण यजुःसामाध्ययनकोवि
दैः वेष्टितो मुनिभिस्तत्र द्वितीय इव पद्मभूः ॥२४॥ दृष्ट्वा तं मुनिशार्दूलं वैखा
नसं नृपसत्तदा जगाम वाचनिं मूर्द्ध्ना दंडवत्प्रणनाम ह ॥२५॥ पप्रच्छ कुशलं तस्य
सप्तस्वंगेषु वै मुनिः राज्ञो निरकंटकत्वं च राज्ञः सौख्य समन्वितः ॥२६॥ राजोवा
च ॥ तव प्रसादाज्ञो विप्र कुशलमंगसप्तके भवतः मुनिकुलत्वं कथयंते ह्यपि

3

र्निगताः सर्वे पितृमातृसुतादयः अस्याः पुण्यप्रदानेन स्वर्गं यान्ति न संशयः ॥१०॥ एतस्मा
त्कारणाद् अस्या महिमानं न पश्यते ॥ एतान् नगरे रम्ये लौकिके न्यवसन् पः ॥११॥ वैश्वान
रो ऽतिराजर्षिः पुत्रवत्पालयत् प्रजाः द्विजाश्च न्यवसंस्तत्र चतुर्वेदपरायणाः ॥१२॥ एवं
राज्यं प्रकुर्वाणो रात्रौ तु स्वप्नमध्यतः ददर्श जनकं स्वं तु अधोयोनिगतं नृपः ॥१३॥
एवं दृष्ट्वा तदा तं तु विस्मयोत्फुल्ललोचनः कथयामास वृत्तांतं द्विजाग्रे स्वप्नसंभवं
॥१४॥ राजोवाच ॥ मया तु स्वपता दृष्टो अधो यो निगतो द्विजाः तारयास्वेति मां
तात अधोनिगतं सुत ॥१५॥ इति ब्रुवाणः सततं मया दृष्टः पिता स्वयं तदा प्रभृ
ति भो विप्रा नाहं शर्म लभामहे ॥१६॥ एतद्राज्यं मम महद् दुःखस्य मम सुखं तथा
अश्वा गजा रथाः कोशो न किंचित्सुखदं मम ॥१७॥ न दारा न सुता मह्यं रोचंते ता
द्विजसत्तमाः किं करोमि क्व गच्छामि शरीरं मे ति दह्यते ॥१८॥ किं तद्व्रतं

चि

६

एकादश्याश्च माहात्म्यं यादृक्कर्मेकं शृणोति यः ब्रह्महत्यादि पापानि नश्यंति मनुजाधिप। १९ ए
कादश्यीं विना राजन् सर्वपापक्षयंकरी व्रतं चैत्रिभुल्लोकेषु नास्ति पापप्रमोचनं इति श्रीमत्स्यपुराणे ह
रिसंकष्टहरा एकादश्या माहात्म्यं समाप्तं युधिष्ठिर उवाच वन्दे विष्णुं विभुं साक्षाल्लोकत्रयसुखावहे
विश्वेशं विश्वकर्तारं पुराणं पुरुषोत्तमं १ पृच्छामि देवदेवेशं संशयोस्ति महान्मम लोकानां च हितार्था
र्थाय पापानां क्षयहेतवे २ मार्गशीर्षेसिते पक्षे द्वादशी चैव का भवेत् किन्नाम्नी को विधिस्तस्याः को दे
वस्तत्र पूज्यते ३ एतदाचक्ष्व मे स्वामिन् विस्तरेण यथा तथा श्रीकृष्ण उवाच साधु पृष्टं त्वया राजन् सा
धु ते विमला मतिः ४ कथयिष्यामि राजेन्द्र हरिवासरमुत्तमं उत्पन्ना चासिते पक्षे द्वादशी मम वल्लभा मा
र्गशीर्षे च उत्पन्ना मम देहसमुद्भवा ५ पुरा मुरवधार्थाय उत्पन्ना जनवल्लभा मार्गशीर्षे सिता या तु तस्मिं
त्वं वै श्रोतुमर्हसि ६ मोक्षा नामेति विख्याता सर्वपापहरा परा देवं दामोदरं तस्यां पूजयेच्च प्रयत्
नः ७ पूर्वेण विधिना चैव दशम्येकादशी तथा मोक्षैकादशी नाम्ना तु महापातकनाशिनी
८ शृणु राजेन्द्र वक्ष्यामि कथां पौराणिकीं शुभां यस्याः श्रवणमात्रेण वाजपेयफलं लभेत् अधोया

राम
९

सहव्रतेजं फलं सहस्रगुणितं पुण्यं त्रयोदश्यां तु भार रो ।।१२०।। अष्टमेकादशी स
ष्ठी तृतीया च चतुर्दशी पूर्वविद्धा न कर्तव्या कर्तव्या परसंयुता ।।१२१।। एतासु यो
पयेद्यस्तु द्वादशीं विष्णुवल्लभां दशम्यावेधसंयुक्ता हंति पुण्यं पुराकृतं ।।१२२।।
एकादशी अहोरात्रं प्रभाते घटका भवेत् सा तिथिः पारकर्तव्या उपोष्या द्वाद
शीयुता ।।१२३।। एवं विद्धा महाहृक्ता पक्षयोरुभयोरपि एकादश्यां प्रकुर्वं
ति उपवासं न संशयः ।।१२४।। ते यांति वैष्णवं स्थानं यत्रास्ते गरुडध्वजः धन्या
स्ते मानवा लोके विष्णुभक्तिपरायणाः ।।१२५।। एकादश्यास्तु माहात्म्यं सर्वकाले
षु यः पठेत् गोसहस्रप्रदानस्य फलमाप्नोति मानवः ।।१२६।। दिवा वाथ दिवारा
त्रौ शृणोति यदि भक्तितः कुलकोटि समायुक्तो विष्णुलोके वशेन्नरः ।।१२७।।

॥८॥

शंसयः एवं दत्वा वरं तस्यास्तिस्रोवाच्यो जनार्दनः हृष्टानुष्टा च सा जाता
एकादशप्रियाऽर्जुन ॥११३॥ मानवा ये प्रकुर्वंति एकादश्यां महाव्रतं शत्रवश्च
नश्यते तस्य प्राप्नोति परमां गतिं ॥११४॥ हरामि सर्वविघ्नानि सर्वसिद्धि
ददामि च ईयमेकादशी पार्थ सर्वपापक्षयंकरी ॥११५॥ एवं सा च महापु
ण्या सर्वदेवैश्च वंदिता पूजिता सर्वलोकेषु सर्वसिद्धिकरी तिथिः ॥११६॥
न भुक्तं नैव कृष्णांश्च विभेदं नैव कारयेत ॥ उभयोः पक्षयोः पार्थ समस्त
स्याच द्वादशी ॥११७॥ अंतरं नैव कर्तव्यं समस्ते व्रतकारकैः तिथिरेकाम वे
त्सर्वा पक्षयोरुभयोरपि ॥११८॥ उदये कादशी स्वल्पा अंते चैव त्रयोदशी म
ध्ये तु द्वादशी पूर्णा त्रिस्पृशा सा हरेः प्रिया ॥११९॥ एकाम्प्रोपवसेत्तां यः

॥८॥

7

उपवासाद्दशगुणं रात्रौ जागरणं कृते जागरणान्मुच्यते जंतुः पापैर्जन्मशतार्जितैः
॥९॥ पूजयेद्धूपदीपैश्च भक्तिश्रद्धासमन्वितः गर्भवासे न पश्येत तादृशं कुरु
सत्तमः ॥१०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यत्त्वं वदसि कल्याणि तत्सर्वं च भविष्यति ध
र्मकामार्थमोक्षार्थं एवमेव समाचरेत् ॥१०॥ मम भक्ताश्च ये लोके ते भ
क्तास्तव संति वै चतुर्युगेषु विख्याता त्रिषु लोकेषु वैष्णवाः ॥१२॥ एतत्तु भ
क्तिमहं मन्ये एकादश्या व्रतस्थितं येषां पूजां करिष्यंति एकादश्यां न सं
शयः ॥१११॥ सर्वतीर्थेषु त्वमान्यं च मत्प्रसादाद्भविष्यसि सर्वसिद्धिर्भवेत्त
स्य एकादश्या सुपोषणात् ॥११२॥ तृतीया चाष्टमी चैव नवमी च चतुर्दशी ए
कादशी विशेषेण तिथिरेषा हरेः प्रिया सर्वतीर्थाधिकं पुण्यं सत्यं सत्येन

तं ममेप्सितकृतं भद्रे उपकारं च सुव्रते ॥ निहते दानवे वेंद्रेतु संततः सर्वदे
वताः आनंद स्त्रिषु लोकेषु मुरनाशे समागतः ॥१०-१॥ ब्रूहि त्वं च परं भद्रे
यत्ते मनसि वर्त्तते निसंदेहं ददाम्येव यत्सुरैरपि दुर्लभं ॥१०-२॥ एकादश्यु
वाच ॥ यदि तुष्टोसि मे देव चतुर्युगसहस्रकं कंच त्वां स्थितां नित्यं ताद्व
शीकुरु मे प्रभो ॥१०-३॥ सर्वतिथिप्रधानानां सर्वविघ्नविनाशिनी सर्वदा
पद्मयंकारीः आयुर्वित्तविवर्द्धिनी ॥१०-४॥ उपोष्यंति च ये मर्त्या नरा भक्त्या ज
नार्दन ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषां यदि तुष्टोसि माधव ॥१०-५॥ उपवासेन यत्पुण्यं
तदर्द्धं नक्तभोजने नक्तस्यार्द्धं च यत्पुण्यं एकभक्ते कृते सति ॥१०-६॥ ॥

त्वां च सर्वं हनिष्यति चाप्येव हं त्वो मया त्रैलोक्यं च हनिष्यति पतिते च जना
र्दने ॥८४॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा विष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ उपकारस्त्वया मद्य कृतः
कारुण्यतो मम ॥८५॥ दानवेंद्रि दृष्टेन सुराणां भयकारिणा ॥ अहं च निर्जि
तो येन न कथं सोपि निपातितः ॥८६॥ विष्णोस्तु वचनं श्रुत्वा ततो वचनमब्र
वीत् एकादशी त्वहं विष्णो सर्वशत्रुविनाशिनी ॥८७॥ ईदृश्यमानं हरिं दृष्ट्वा
प्रसुप्तं च जनार्दनं लोकत्रयभयंकारी प्रत्यग्रो दुष्टदानवः ॥८८॥ यो चिन्ता
याम पि विनो त्रैलोक्यं नाशमेष्यति न हतं दानवं दृष्ट्वा किमाश्चर्यगतं प्र
भो ॥८९॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तुष्टोस्म्यद्भुतकर्मा ते तुभ्यं दास्यामि वांछि

॥६॥

श्च दानवश्चातिहर्षितः ॥५५॥ इत्थं मा दुर्जयं दृष्ट्वा प्रविष्टे शंकया हरिः निःसंदेहं ह
निष्यामि असुराणां भयंकरं ॥५६॥ निर्गता कन्यका तत्र जनार्दन शरीरतः रूपयुक्ता स
सौभाग्याद्दिव्यप्रहरणायुधा ॥५७॥ विश्वतेजः समुद्भूता महाबलपराक्रमा दृष्ट्वा सा
दानवेंद्रेण मुरुना भ्राचपांडवा ॥५८॥ युद्धं समीहितं तेन छिपायास्तस्यास्तु याचितं
सा कन्या युद्धते तत्र सर्वयुद्धविशारदा ॥५९॥ निहते दानवे तस्मिन तत्र देवो
विबुद्धवान पतितं दानवं दृष्ट्वा ततो विस्मयमागतः ॥६०॥ केन एवं हतो रौद्रो सो
रियुर्यथा अद्भुतं च कृतं कर्म ममकार एव ता कृता ॥६१॥ न देवा न च गंधर्वा न
समोऽस्यास्ति भूतले विस्मयोपि हरे जातो जातावाग शरीरिणी ॥६२॥ मया तो निह
तो दैत्यो देवासुरभयंकरः ॥ जिता येन सुरा सर्वे स्वर्गाच्चैव निवारिताः ॥६३॥

12

कुद्ध दानवाः हत्ता वालैः पुनर्दिव्यैर्जीताश्चान्म यविद्रुताः॥७५॥ चक्रं मुक्तं तु कृष्णेन
दैत्यसैन्येषु पांडव तेन छिन्नास्य शिरसो बहवो निधनं गताः॥७६॥ एकोंगोदा
नवः स्थित्वा युध्यमानो महुर्मुहुः नष्टास्ते सुराः सर्वे निर्जितो मधुसूदनः॥८०॥
निर्जितेन तु देवेन बाहुयुद्धं च याचितः बाहुयुद्धं कृतं तेन दिव्यं वर्षसहस्रकं
॥८१॥ विघ्नक्लिंतां प्रयत्नेन सौ नष्टाः सर्वेपि देवताः विघ्नघ्नं नासितं तेन गतो वद
रिकाश्रमे॥८२॥ गुहासि हवती नाम तत्र सुप्तो जनार्दनः योद्धुं न द्वादशांते हि एक
दारं धनंजय॥ अहं तत्र प्रसुप्तश्च श्रमयमीतो न संशयः महायुद्धेन तेनैव श्रांतोहं
पांडुनंदन॥८३॥ दानवोपृष्ठितो लग्नः प्रविष्टो महती गुहां प्रसुप्तं च हरिं द

॥५॥

13

स्वर्गात्तेन निवारिताः इंद्रोन्योपि कृतस्तेन अन्यो देव हुताशनः॥७०॥सूर्यचंद्रौ कृ
तावन्यौ वायुश्च वरुणस्तथा सर्वमात्मकृतं तेन सत्यं सत्यं जनार्दन॥७१॥देवलो
कः कृतस्तेन सर्वस्थानविवर्जितः तस्य तद्वचनं श्रुत्वा कोपयुक्तो जगत्पतिः॥
७२॥ हन्यतां दानवाः सर्वे देवलोकभयंकराः इत्युक्त्वा भगवान्विष्णुर्निर्जगा
म जगत्प्रभुः॥७३॥ त्रिदशैः सहितस्तत्र गत्वा चंद्रवतीं पुरीं दृष्ट्वा देवैश्च दैत्येंद्रो ग
र्जमानस्तु दानवः॥७४॥ असंख्यातसहस्रैस्तु दिव्यप्रहरणायुधैः हन्यमान
स्त्वसौ देवैरसुरश्च पुनः पुनः॥७५॥ ततस्तेन जिता देवा गतास्ते च दिशो दिशः हरिं नि
द्युनं तत्र तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत्॥७६॥ चक्री निरीक्ष्याथ मुरं सक्रोधो रक्तलोच
नः रे दानव दुराचार मम वाहुं निरीक्ष्य यः॥७७॥ ततस्ते सन्मुखाः सर्वे विघ्नेना

२

14

त्वमाकाशः सर्वविश्वस्य कारकः ६१ त्वं रवि स्त्वं शशी वायुस्त्वं च देवो हुताशनः वरुणस्त्वं

न गन्नाथ विधाता त्वं च वै प्रभो ६२ न त्वया रहितं किंचित् त्रैलोक्ये सचराचरे भगवन् देवदेवेश

शरणागतवत्सल ६३ न वंदंति वचो देवाः भयभीता स्वसर्वशः दानवैः निर्जिताः स

र्वगं भ्रष्टाः कृताः प्रभो ६४ अनुग्रेण नुदैत्येन निर्जितास्त्रिदशाः प्रभो स्वर्गं त्यक्त्वा ज

गन्नाथ विचरंति महीतले ६५ इंद्रस्य वचनं श्रुत्वा विष्णुर्वचनमब्रवीत् कीदृशो

दानवः शक्रः किं नाम कीदृशं बलं ६६ किं स्थानं तस्य दुष्टस्य किं वीर्यः किं पराक्रमः

किं वरः कुतस्तस्य तन्ममाख्याहि शाक्रमे ६७ इंद्र उवाच भगवन् देवदेवेश ब्रह्म

वंशसमुद्भव नाम्ना केतुमती नाम्ना च सुत्थो हि महासुर ६८ तस्य पुत्रोस्ति विख्या

तो मुरनामेति दानव पुरीं चंद्रवती नाम तत्रस्थाने वसत्यसौ ६९ निर्जिताः देवता

15

॥४॥

य

त्रिदशैः सहितस्सर्वैर्गतस्तत्र घनंजय ॥५२॥ अप्सरोप्सरा गंधर्वैः सिद्धविद्या
धरोरगैः यत्रैव स जगन्नाथः प्रसुप्तोसि जनार्दनः ॥५३॥ जलमध्ये परं सुप्तं दृष्ट्वा
देवं गदाधरं कृतांजलिपुटो भूत्वा इंद्रस्तोत्रमुदीरयत ॥५४॥ इंद्र उवाच ॥ ॐ नमो
देवदेवेश देवतानां च वंदितः दैत्यारिं पुंडरीकाक्ष पाहि नो मधुसूदन ॥५५॥
सुराः सर्वे मयायुक्ता भीतास्ते शरणं गताः नमस्ते स्थितिनाशाय नमस्ते च जगत्प
ते ॐ नमो दैत्यविनाशाय त्राहि मां मधुसूदन शरणं त्वं जगन्नाथ त्राहि मां भक्त
वत्सल ॥५७॥ त्राहि मां देवदेवेश त्राहि मां च जनार्दन त्रिदशा गताः सर्वे त्वामेव श
रणं प्रभो ॥५५॥ शरणागतदाता च सहायं कुरु मे प्रभो त्वं पतिस्त्वं मतिर्देव त्वं क
र्ता त्वं च कारणं ॥५८॥ त्वं माता सर्वलोकानां त्वमेव जगतः पिता त्वं स्थितिस्त्वं समुत्प
त्तिस्त्वं च संहारकारकः ॥६०॥ त्वं स्वाहा त्वं स्वधा देव त्वं च शांतिकर प्रभो धरा त्वं च

१

16

कथं कथंप्रविशाचैवैशाकथंवैदेवताश्रिया ॥ श्री भगवानुवाच ॥ पुराकृतयुगे
मुरनामाहिदानवः ॥ अत्यद्भुतो महारौद्रो सर्वदेवभयंकरः ॥४५॥ इंद्रउच्छेदि
तस्तेन अन्योदेवपुरंदरः आदित्यश्चशिवोब्रह्मावायुरग्निस्तथैवच ॥४६॥ नवं
प्रतिष्ठितं तेनएव माघ घनं त्रयः देवतानिर्जितास्तेन अत्युग्रेणदुरात्मना ॥४७॥
स्वर्गान्निर्वारितादेवाविचरंतिमहीतले शासंकाभयभीताश्च शावे गत्वा महेश्वरं
॥४८॥ इंद्रेणकथितं सर्वमीश्वरस्यापिचाग्रतः सर्वेलोकपरिभ्रष्टाविचरंतिमही
तले ॥४९॥ मर्त्येतु संस्थितादेवानशोभंते महेश्वर उपायोब्रूहि मेदेव अपरायां
तुकांगतिं ॥५०॥ ईश्वरउवाच ॥ देवराजसुरश्रेष्ठ यजासौगरुडध्वजः शारण्यः
जगन्नाथः प्रसन्नोस्तिपरायणः ॥५१॥ ईश्वरस्यवचः श्रुत्वादेवराजोमहामतिः

17

॥२॥

ष्पितं समग्रं पांडुनंदन ॥३५॥ तत्फलं लभते मर्त्य एकादश्युपवासिनः केदारे हृद कंपी
त्वा कुंडस्पर्शी शिवितः ॥३६॥ तस्य देहे त्रयो देवा ब्रह्मा विष्णु महेश्वरा: भवंति ते न तुल्या
स्त्व एकादश्युपवासिनः ३७ ते नराः पुण्यकर्माणो ये च भक्तास्तु विष्णुपते: एकादश्याः
व्रतस्याथ पुण्य संख्या न विद्यते एतत्पुण्यं भवेत्तस्य यत्सुरैरपि दुर्लभं ॥३९॥ एत
च्चार्द्ध पुण्यस्य निश्चयं नक्त भोजने नक्तस्यार्द्धं भवेत्पुण्य मेकभक्तस्य कारिणः॥
॥३८॥ एकभक्तं च नक्तं च अयाचितमुपोषणं एतत्पुण्यं भवेत्तस्य यत्सुरैरपि दुर्ल
भं ॥४०॥ तावद्गर्जंति तीर्थानि दानानि यमा यमा यावन्नोपवसेज्जंतुर्वासरं विष्णुवल्ल
भं ॥४१॥ तस्मात्त्वं पांडवश्रेष्ठ व्रतमेतत्समाचर एकभक्तस्य नक्तस्य उपवास
स्य चैव हि ॥४२॥ पुण्य संख्यां न जानामि यत्त्वं पृच्छसि पांडव एकादश्यां समं नास्ति

यज्ञ कृतं [illegible] सहस्रकं ॥४३॥ अर्जुन उवाच ॥ उत्पन्ना सा कथं देव पुण्या च द्वादशी ॥१

यत्तेःसहस्रगुणितं भूमिदानेन तद्भवेत भूमेर्दशगुणं कन्या सर्वाभरणभूषिता
॥२७॥ कन्यादशगुणं विद्या पृथिव्यां च धनंत्रय विद्यादशगुणं चान्नं यो ददाति
बुभुत्सते ॥२८॥ अन्नदानसमं दानं न भूतो न भविष्यति तृप्तिमाप्नोति कौंतेय स्व
र्गस्थाः पितृदेवता ॥२९॥ अन्नदानसमं पुण्यं गोमेधस्यापि पांडव गोमेधस्यं य[illegible]च
ज्ञस्य तपयज्ञा दशोत्तमः ॥३०॥ गोमेधस्य च यज्ञस्य अश्वमेधो विशिष्यते अ
श्वमेधस्य यज्ञस्य नरमेध सहस्रकं नरमेधस्य यज्ञस्य तयो यज्ञो दशोत्तमः ॥
॥३१॥ तपः शतगुणं ज्ञेयं संक्रांतौ दानमुत्तमं संक्रांतौ यच्छतगुणं ग्रहणे दानमुत्त
मं ॥३२॥ ग्रहणाच्छतगुणं ज्ञेयं व्यतीपाते न धनंत्रय व्यतीपातसमं चैव वैधृतो
पांडुनंदनः ॥३३॥ वैधृतेश्च सहस्रस्य एकादश्यस्तु तिर्भवेत्तत्पुण्यं यदेताक

॥२॥

नार्हंति षोडशीं ॥१८॥ अमावस्यांचैवयत्पुण्यं ग्रहणे सोमसूर्ययोः एकादश्युपवास
स्य कलां नार्हंति षोडशीं ॥१९॥ केदारे उदकं पीत्वा पुनर्जन्म न विद्यते तथा ह्येकाद
शी एका गर्भवासक्षयंकरी ॥२०॥ पतिलक्षं गृहे तस्य भुंक्ते चैव दिनेदिने तत्फलं प्राप्य
ते नूनं एकादश्युपवासनः ॥२१॥ अश्वमेधस्य यज्ञस्य पृथिव्यां यत्फलं भवेत्
तस्मात् शतगुणं पुण्यं एकादश्युपवासनः ॥२२॥ तपस्विनो गृहे नित्यं भुंजंते च द्वि
जमाः षष्ठिवर्षसहस्राणि तस्य पुण्यं च यद्भवेत् ॥ गोसहस्रेण यत्पुण्यं दत्वा वे
दांतपारगे तत्र शतगुणं पुण्यमेकादश्युपवासनः ॥२३॥ नित्यं हि भोजयेद्यस्तु
दशाचैव द्विजोत्तमान् दशाधिकं भवेत्पुण्यमेकेन ब्रह्मचारिणा ब्रह्मचारी सह
स्रस्य वानप्रस्थे ततोधिकं भवेत् अन्नस्य गुणं पुण्यं यतिभैकेन पांडव ॥२४॥

१

१०

नत्रलमध्येतु संस्थिताः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन गृहेस्नानं नकारयेत् ॥११॥ क्रोधं
लोभंचयरित्यज्य मिथ्यावादंतथैवच धर्मनिंदांप्रकुर्वंति संगंतेषांतुवर्जये
त् ॥१२॥ वर्जयेत्तद्दिनेपार्थ निंद्रामपि चमैथुनं धर्मवाक्यविनोदेन तद्दि
नं निर्गमोत्सदा ॥१३॥ केशवं पूजयित्वातु सर्वाद्यं भक्तवत्सलं गंधमाल्यं
तथादीपं धूपंचैवप्रदापयेत् ॥१४॥ यथाशुक्ला तथाकृष्णा विभेदंनैवकार
येत् ॥१५॥ रात्रौजागरणंकृत्वाकथांश्रुत्वा हरेरिमां ॥१५॥ विप्रायदक्षिणां द
द्यात्प्रणिपत्यक्षमापयेत् एवंयःकुरुतेपार्थ [illegible] एकादश्याः फलंमहत् ॥१६॥
यथासंपूजिता शुक्ला कृष्णावा भेदवर्जिता संतारयति दातारं द्वादश्युपोषणांत
था ॥१७॥ वाराणस्यांनिवासश्च वधिव र्षसहस्रकं एकादश्युपवासस्यकलो-

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय अथैकादशीकथा चातुर्मास्ये हरौ सुप्ते नियमान्योन पालयेत् स
मर्त्यो निरयं याति तस्य जन्म निरर्थकम् यस्मान्नियमान्नित्यं कुरुते ब्राह्मणः सुधीः अक्षयं समवा
प्नोति स विष्णोः परमं पदम् २ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूजनीयो जनार्दनः उपवासेन राजेंद्र यदिच्छे
मोक्षमाशुमानत्मना ३ मत्स्यं मांसं तथा वेन शशकं सूकरं तथा त्यजंति ये तु मासांस्ते यान्ति प
रमां गतिं ४ युधिष्ठिर उवाच आषाढस्यासिते पक्षे का वा ह्येकादशी भवेत् किं नाम को विधिस्त
स्याप्यतद्विस्तरतो वद ५ श्रीभगवानुवाच व्रतानामुत्तममिदं लोकानां च हिताय वै कथ
यिष्यामि राजेंद्र भुक्तिमुक्तिफलप्रदं ६ आषाढस्यासिते पक्षे योगिनी नामनामतः तस्या
व्रतप्रभावेन पूज्यो भवति मानवः ७ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यैकादशी तिथिः कामप्रदेह लो
के च परलोके च मोक्षदा ८ महापातकहंत्री च महापुण्यफलप्रदा योगिनी नाम या राज
न्सर्वयज्ञोत्तमाः स्मृता ९ संसारे दुस्तरे राजन् परमेकादशीव्रतं जगत्त्रयमसारं वै सारं तु योगि
नीव्रतं १० एकदा राजराजो वै शिवभक्तिपरायणः तस्मै च पुष्पमानीय मध्याह्ने समये वनात्

॥२५॥

॥नियमंचोपवासंच सर्वेचक्रुर्नराधिप ॥९१॥ महाफलंव्रतंज्ञात्वा स्नानंकृत्वावहि
र्जले ॥ तत्रदेवालयेराजालोकाश्चापि महोत्तमाः ॥९२॥पूर्णकुंभमवस्थाप्य छत्रोपान
हसंयुतं॥ पंचरत्नसमायुक्तं दिव्यगंधादिवासितं ॥९३॥ दीपमालान्वितंचैव जा
मदग्न्यसमन्वितं॥ पूजमासुरनव्यग्रा धात्रीच मनुजोत्तमाः ॥९४॥ जामदग्न्य नमस्ते
स्तु रेणुकानंदवर्धन ॥ आमर्दकीकृतछाया भुक्तिमुक्तिवरप्रदे ॥ धात्रिधात्री स
मुद्भूते सर्वपातकनाशनी ॥ आमर्द्दकिनमस्तुभ्यं गृहाणेदकंमम ॥९६॥ धात्रिब्र
ह्मस्वरूपासित्वंचरामेणपूजिता ॥ प्रदक्षिणेनचानेन सर्वपापहरामव ॥९७॥ तत्र
जागरणंचक्रुर्जनाः सर्वेस्वशक्तितः ॥ एतस्मिन्नेवकालेतु व्याधःस्वस्थानमागतः
॥९८॥ क्षुधाश्रमपरिव्याप्तो भयार्त्तोनिश्चलश्चच ॥ संप्राप्तोमलदिग्धांगो महामारेण
पीडितः ॥९९॥ कुटुंबार्थेजीवघाती सर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ जागरंतत्रसोपश्यादाम

॥२५॥

मांधातोवाच ॥ अत्रैवोदाहरंती ममितिहासंपुरातनं ॥ यथाभूत्किं मनुप्राप्तो व्याधो हिं
सासमन्वितः ॥१॥ वैदिशंनाम नगरं हस्तपुष्ट जनाकुलं ॥ ब्राह्मणैःदंष त्रियैर्वैश्यैः शूद्रैश्च
समलंकृतं ॥२॥ रुचिरंनृपशार्दूल ब्रह्मघोष निनादितं ॥ ननास्तिकोनदुर्वृत्तो तस्मिन्पुरे
वरेसदा ॥३॥ तत्रसोमाच योराजा विख्यातः शशबिंदुकः ॥ राजाचैगरथोनाम धर्मात्मा
सत्यसंग्रहः ॥४॥ नागायुतबलः श्रीमान् शस्त्रशास्त्रार्थपारगः ॥ तस्मिन्नृपतिशार्दूल
धरांधर्मेण शासति ॥५॥ कृपणो नैव कुत्रापि दृश्यतेनैव निर्धनः ॥ सुकालः सौख्यमा
रोग्यं तस्मिन् राज्यं प्रशासति ॥६॥ विष्णुभक्तिरतालोकास्तस्मिन्नरवरे सति ॥ हरिपू
जारतश्चैव राजाचापि विशेषतः ॥७॥ नभुक्तो नचक्रुश्चांच द्वादशी ममुचे र्जन ॥ सर्वान्
धर्मान्परित्यज्य हरिभक्तिपरायणः ॥८॥ एवंसवत्सराजग्मुर्वहवो जनसत्तम ॥ जनस्य
सौख्ययुक्तस्य हरधर्मरतस्यच ॥९॥ अथकालेन महता द्वादशी पुष्य संयुता ॥ फाल्गु
नस्य सितपक्षे नाम्नासामर्दकीस्मृता ॥१०॥ तामवाप्य पुवाश्नक्ष सबालस्य विसर्जिता

वा राजतं वापि ताम्रं वाप्यथ मृण्मयं २८ स्थापयेच्छोभनं कुंभं जलपूर्णं सपल्लवं तस्योपरि न्यसेद्देवं है-
मं नारायणं प्रभुं २९ एकादशीदिने प्राप्ते ततः स्नानं समाचरेत् निश्चलं स्थापयेत्कुंभं गंधमाल्या-
नुलेपनैः दाडिमैः नालिकेरैश्च पूजयेच्च विशेषतः सप्तधान्यान्यधस्तस्य यवानुपरि निःक्षि-
पेत् ३१ गंधैर्धूपैस्तथा दीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि कुंभाग्रे तद्दिनं राम नियतो भक्तिभावतः ३२ रात्रौ
जागरणं चैव तस्याग्रे कारयेद्बुधः द्वादशीदिवसे प्राप्ते मार्तंडस्योदये सति ३३ नीत्वा कुंभं जले
नैव नद्यां प्रस्रवणे तथा तडागे स्थापयित्वा वा पूजयित्वा यथाविधिः ३४ दद्यात्सदेवतं
कुंभं ब्राह्मणे वेदपारगे कुंभेन सह राजेंद्र महादानानि [illegible]येत् अनेन विधिना राम
यूथपैः सह संगतः कुरुश्व तं प्रयत्नेन विजयस्ते भविष्यति ३६ [illegible]श्रुत्वा ततो रामो यथोक्त-
मकरोत्तदा कृते तस्मिन् स विजयी बभूव रघुनंदनः ३७ आसासीतां गिरौ लं[illegible]पौलस्त्यो निह-
तो रणे अनेन विधिना पुत्र ये कुर्वंति नरा व्रतं ३८ इहलोके जयस्तेषां परलोके न पाज-
यः पठनाच्छ्रवणाच्चैव वाजपेयफलं लभेत् ३९ इति श्रीस्कंदपुराणे फाल्गुनकृष्ण १

25

26

ज्ञात्वा मुनिस्ततो रामः पुराणं पुरुषोत्तमं॥ केनापिकारणेनैव प्रविष्टं मानुषीं
तनुं॥२०॥ उवाच तम विस्मृष्टः कुतो राम तवागमः॥ राम उवाच॥ त्वत्प्रसाद
दहं विप्र तीरं नदनदीपतेः॥२१॥ आगतोस्मि ससैन्योत्र लंकां जेतुं स राक्षसां॥
भवतश्चानुकूल्येन तीर्यते ह्यविर्यथा मया॥२२॥ तमुपायं वद मुने प्रसादं कुरु सु
व्रत॥ एतस्मात्कारणाद्देव प्रष्टुं त्वामागतोस्म्यहं॥२३॥ मुनिरुवाच॥ कथयिष्या
म्यहं राम व्रतीनां मुत्तमं व्रतं॥ कृते येन सहसा विजयस्ते भवे ध्रुवं॥२४॥ लंकां जि
त्वा राक्षसान् शश्वत्कीर्तिमवाप्स्यसि॥ एकाग्रमानसो भूत्वा व्रतमे
कालगुनस्यासिते पक्षे विजयैकादशी भवेत्॥ तस्या व्रतेकृते राम विजयस्ते भ
विष्यति॥२५॥ निःसंशयं समुद्रं च तरिष्यसि सवानरः॥ विधिस्तु श्रूयतां रा
म व्रतस्यास्य फलप्रदः॥२६॥ दशम्या दिवसे प्राप्ते कुंभमेकं च कारयेत्॥ हैमं

तां दृष्ट्वा लंकोद्याने तु जानकी ॥११॥ राम संज्ञापनं तस्यै दत्त्वा कर्म महत्कृतं ॥ समेत्य
रामेण पुनः सर्वं तत्र निवेदितं ॥१२॥ अथ श्रुत्वा रामचंद्रो वाक्यं चैव हनूमतः ॥ सु
ग्रीवानुमते चैव प्रस्थानं समरोचयत् ॥१२॥ स गत्वा वानरैः सार्द्धं तीरं नदनदीप
ते ॥ दृष्ट्वाब्धिं दुस्तरं रामो विस्मितः सकलप्रियः ॥१३॥ प्रोत्फुल्लनयन स्तत्र ल
क्ष्मणं वाक्यमब्रवीत् ॥ सौमित्रे केन पुण्येन तीर्यते वरुणालयः ॥१४॥ श्रीराघो
त्तर रामेषु पादाभिक्षसमाकुलः ॥ उपायं नैव पश्यामि येनैष संस्तरो भवेत् ॥
१५॥ लक्ष्मण उवाच ॥ आदिदेवस्त्वमेवासि पुराणः पुरुषोत्तमः ॥ वकदाल्भ्यो
मुनिश्चात्र वर्तते द्वीपमध्यतः ॥१६॥ अस्मात् नाधो जना द्वे माश्च मासास्ति राघ
व ॥ अनेन दृष्टा ब्रह्माणो बहवो रघुनंदन ॥१७॥ तं पृष्ट्वा गत्वा राजेंद्र पुराण
मृषिपुंगवं ॥ इति वाक्यं ततः श्रुत्वा लक्ष्मणस्यात सो भनं ॥१८॥ जगाम राघ
वो दृष्टुं वकदाल्भ्यं महामुनिः ॥ प्रणामं मुनिं मूर्ध्ना रामो विष्णुर्मितं वरः ॥१९॥

युधिष्ठिर उवाच ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशी भवेत् ॥ कथयस्वप्रसादेनवा
सुदेवसमाहितः ॥१॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ नारदः परिपप्रछ ब्रह्माणंकमलासनं ॥ फाल्गु
नस्यासितेपक्षे विजयानामयाभवेत् ॥२॥ तस्याःपुण्यंसुरश्रेष्ठ कथयस्वप्रसादतः ॥
इतिपृष्टो नारदेन प्रत्युवाचपितामहः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु नारदवक्ष्यामि कथां
पापहरांपरां ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातं तच्छृणुष्व महामुने ॥४॥ पुरातनंहिवक्ष्यामिप
वित्रंपापनाशनं ॥ जयंददातिविजयं नृपाणां वैनसंशयः ॥५॥ पुरारामोवनंयातोव
र्षाणिहिचतुर्दश ॥ निवसन्पंचवट्यां च ससीतः सहलक्ष्मणः ॥६॥ तत्रैव
सतस्तस्यरामस्यविदितात्मनः ॥ रावणेनहृतालोल्याद्भार्यासीता तपस्विनी ॥
॥७॥ तेनदुःखेनरामोपिलक्ष्मणेनगतस्तदा ॥ भ्रमञ्जटायुषंपक्षिं ददर्शविगता
युषं ॥८॥ कबंधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्यमध्यतः ॥ सुग्रीवेणसमंसख्यम
स्यचंसमपद्यतः ॥९॥ वानराणामनीकानि रामार्थेसंगतानिवै ॥ ततोहनूम

28

॥ २२॥ यौव भूवतः ॥ पुरातनस्नेहयुतौ पूर्वाकारधारिणौ ॥४४॥ विमानमध्यरूढौ तावप्सरोग
णसेवितौ ॥ स्तूयमानौ तु गंधर्वैस्तुंबुरुप्रमुखैस्तदा ॥४५॥ हावभावकटाक्षैस्तु गतौ
नाकौ मनोरमे ॥ देवेंद्रस्याग्रतो गत्वा प्रणामं चक्रतुर्मुदा ॥४६॥ तथाविधौ तु दृष्ट्वा मघ
वान्विस्मितोऽब्रवीत् ॥ इंद्र उवाच ॥ वदतां केन पुण्येन पिशाचत्वं हि वां गतं ॥ मम
शापवशं गत्वा केन देवेन मोचितौ ॥४७॥ माल्यवान उवाच ॥ वासुदेवस्य प्रसादेन ज
यायास्तु व्रतेन च ॥ पिशाचत्वं गतं स्वामिन्सत्यं भक्तिप्रभावतः ॥४८॥ इति श्रुत्वा व
चस्तस्य प्रत्युवाच सुरेश्वरः ॥ पवित्रपावनौ जातौ वंदनीयौ ममापि च ॥४९॥ हरिवास
रकर्त्तारौ विष्णुभक्तिपरायणौ ॥ हरिभक्तिपरा ये च वंद्यास्ते मम सर्वथा ॥५०॥ अस्मा
कमपि ते मर्त्याः पूज्यास्ते च न संशयः ॥ रमस्व पुष्पवंत्या त्वं यथा सौख्यं सुरालये
॥५१॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्या वैष्णवी तिथिः [illegible] जयानामेति राजेंद्र ब्रह्मह
त्यापहारिणी ॥५२॥ सर्वदानानि दत्तानि यज्ञास्तेन कृता न [illegible] सर्वतीर्थेषु स्नानं
येन जयाव्रतं कृतं ॥५३॥ इति श्री भविष्योत्तरपुराणे माघकृष्ण जया महात्म्यं समाप्तं ॥ ॥२२॥

29

स्तौ दुःखेन कर्षितौ ॥ दैवयोगात्तयोः प्राप्ता माघस्यैकादशी तिथिः ॥३४॥ जयानामे
ति विख्याता तिथीनामुत्तमा तिथिः तस्मिन्दिने तु संप्राप्ते ताभ्यामाहारवर्जितौ ॥३५॥
आस्वाते तज्जलपते नष्टे यानविवर्जितौ नकृतो जीवसंघातेन तत्र फलभक्षणं ॥३६॥
अश्वत्थस्य समीतौ दुःखसंयुतौ रवि ॥ रस्तं गतौ राजन्तथैव स्थितयोस्तयोः ॥३७॥
प्राप्ताचैव निशाघोरा दारुणा शीतकारिणी वेपमानौ ततस्तौ तु सहिमेन जडीकृतौ
॥३८॥ परस्परेण संलग्नौ गात्रयोर्भुजयोरपि ॥ न निद्रां न रतिं वापि नतौ सौख्यम
विंदतौ ॥३९॥ एवं तौ राजशार्दूल शापेनेंद्रस्य पीडितौ ॥ इत्थं तयोर्दुःखनार्तनि र्जगा
म निशीथिनी ॥४०॥ मार्तंड उदयं प्राप्ते द्वादशी दिवसागमे मया नृप राजशार्दूल तत
योर्भक्ति दृढा हृदि ॥४१॥ जयायाः सुव्रते चीर्णे रात्रौ जागरणे कृते ॥ तस्माद्व्रत प्रभा
वाच्च यथाहासीत्तयाः स्मरणे ॥४२॥ द्वादशी दिवसे ताभ्यां चीर्णे यत्र व्रते पिच
विष्णोः प्रभावान्नृपते पिशाचत्वं तयोर्गतं ॥४३॥ पुष्पवंती माल्यवंतौ पूर्वरू

॥२९॥

31

मानेन तेन तत्र भूपा रोगग्रामं गतौ नयुक्तं गानगायं कौ चिलभ्रमममन्वितौ यदृच्छया याम्यां तं
कामवाणवशं गतौ ज्ञात्वा लेखर्वं भनत्रतथा संगतमानसं नयौ कालं क्रियानाम मया लगी
तविलोचितः चिंतयित्वा नुमधवानवा ज्ञानं तथात्मनः कृपतस्म नयोरवै शापं ददाश्यपन्नि द्विज
त्तमो २४ धिग्युवां पापरतौ मूढावाज्ञाभंगकरौ मम युवां पिशाचौ भवतः दंपती नृपधारणौ २५
मर्त्यलोकमनुप्राप्तौ भुंजानौ कर्मणः फलं एवं मधवतापौ तौ उभौ तौ दुःखमानसौ २६ हि
मवंतं गिरिं प्राप्तौ विद्रुशापाविमोहितौ उभौ पिशाचतां प्राप्तौ दारुणां दुःखमेव च २७
मेनस्मानसौ तत्र महादुःखं गतावुभौ गंधर्वसपरत्वं च न जानीतौ विमोहितौ। २८ पीड
यानौ तदा देन देहपातकरेण तौ न निद्रां न सुखं प्राप्तिं लोभातेकर्ममोहितौ ३० देवघर्ष
प्रकुर्वाणौ रोमांचितधनुर्धरौ उचे पिशाचपिशाचिनी जः स्वपत्नींच पिशाचकां ३१ किमावाभ्यां
कृतं पापं दारुणं लोमहर्षणं येन प्राप्तं पिशाचत्वं स्वेनदुःकृतकर्मणा ३२ नरकं दारुणं म
त्वापिशाचत्वं च दुःखदं तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पातकं न समाचरेत् इति चिंतापरौ तत्र ह्या ॥२९॥

रंभाद्यप्सरोगणासेविता ९ नन्दनं नृवनं तत्र पारिजातोपशोभितं रमयंति स्म तत्र चाप्सरोभिर्दिवौकसः
१० एकदा रममाणोसौ देवेंद्रः स्वेच्छया नृप अप्सरोभिस्तथा मासमेकं हर्षात्तं चाप्सरकोटिनायकाः ११ गंधर्वास्त
त्र गायंती गंधर्वपुष्पदंतका चित्रसेनश्च तत्रैव चित्रसेन सुतास्तथा १२ मालिनीति च नाम्नासा चित्रसेन
स्य कामिनी मालिन्यां तस्य संजाता पुष्पदंतीति नामतः १३ पुष्पदंतस्य पुत्रो वै माल्यवान्नामनामतः
गंधर्वा पुष्पदंताख्या मायं तानि मोहिता १४ मदनस्य शरैस्तीक्ष्णैर्विद्धांगी सावभूवह नयाचसक
टाक्षेश्च माल्यवांस्तु विमोहितः १५ लावण्यरूपसंपत्त्या तस्या रूपस्य लुब्धभ्रो वा कृतस्मास्त
कामेन कंठपाशो कृतावित्ति १६ कर्णायतेन नयनेन रक्तांतेषु शोभितेन च करौ च शोभितौ त
स्याः कुंडलाभ्यां नृपोत्तमः १७ कंठो ग्रैवेयसंयुक्तो दिव्याभरणभूषितः पीनोन्नतौ कुचौ तस्यास्तौ
हेमकलशाविव अतिसूक्ष्मोदरं तस्या सुराघ्रिया हा मनुत्तमं निम्नं वो विपुलाश्चास्या विस्तीर्णं जघ
नस्थलं १८ चरणौ कनकचारेणा धनत्वे जायते नतः शोभमानौ हि सो नराकोत्पलमद्युती पुष्प
वंत्या समासाद्य माल्यवान्नतिमोहित २० प्राकृस्य परितोषार्थं नृत्यार्थे तौ समाहूतौ गाय

॥२०॥ स्वेदजाअंडजश्चैव उद्भिज्जाश्च जरायुजाः ॥१॥ तेषांकर्त्ता विकर्त्ताच पालनेस्यप कः
कारकः माघस्य कृष्णपक्षेतु उद्भिज्जा कथितात्वया ॥२॥ शुक्लेच कामवे
देवकथय यस्यप्रसादतः किंनामकोविधि स्तस्याः कोदेव स्तत्रपूज्यते ॥३॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्यामिराजेंद्र शुक्लेमाघस्ययाभवेत जयानामे
तिविख्याता सर्वपापहरावरा ॥४॥ पवित्रापापहंत्रीच कामदामोक्षदानृणां ब्र
ह्महत्यापहंत्रीच पिशाचत्व विनाशिनी ॥५॥ नैवतस्याव्रतेचीर्णे प्रेतत्वंजाय
तेनृणां ॥ नातःपरतराकाचित्पापघ्नी मोक्षदायिनी ॥६॥ एतस्मात्कारणा
द्राजन्कर्त्तव्या साप्रयत्नतः शृणुयतां राजशार्दूल कथांपौराणिकींशुभां ॥७॥
पंकजाख्य पुराणस्या महिमावर्णितोमया एकदानाकलोके वै इंद्रोराज्यं
चकारह ॥८॥ देवास्तत्रसुखेनैव निवसंतिमनोरमे पीयूषपाननि

33

न भिक्षुर्मानुषी न देवी न च गंधर्वी नासुरी न च पन्नगी ॥४६॥ इदं व्रतं वीमयानी शेया दृष्टा द्विजपुंगव धर्मकर्मसमायुक्ता ह्यनेन समयपदं ॥४५॥ देवानामुपदेशेन व्रतं कृतवती तदा मानुष्या सत्यव्रतया भुक्तिमुक्तिफलप्रदं ॥४६॥ धनं धान्यं च वस्त्राणि सुवर्णं रूप्यमेव च सर्वं भवनं संपन्नं षट्तिलायाः प्रभावतः ॥४७॥ अतिथ्यानकव्याधि वितथा ठं विवर्जयेत् लभते चैव मारोग्यं नरो जन्मनि जन्मनि ॥४८॥ निर्धनत्वं न कस्यं त्वं न च दौर्भाग्यमेव च लभते चैव द्विजश्रेष्ठ ॥४९॥ अनेन विधिना दाता यस्य तिलदाता न संशयः ॥४९॥ मुच्यते षट्तिलाया उपोषणात् ॥ अनेन विधिना दातव्यं तिलदाता न संशयः सर्वपातकनाशने यत्नतः सर्वैर्नरैः कार्या विचारणा दानं च विधिवच्छस्तं सर्वपातकनाशनं ॥५०॥ इति श्रीब्रह्मांडपुराणे द्वादशीकल्पे माघकृष्णषट्तिलैकादशी महात्म्य समाप्तं ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ साधु कृष्णत्वया प्रोक्तं माहात्म्यं भवान्प्रभुः

34

प
॥२९॥

त्वा व्रतचर्याप्रसादतः ३३ मृत्पिंडरूपप्रदानेन गृहं शाश्वं मनोरमं संजातं चैव विप्रेंद्र दामराशि विवर्जि
तं ३४ गृहं यावन्निरीक्ष्येत न किंचित्तत्र पश्यति तावत्क्षुधाछिनिष्क्रांता मम मां तेन चागता द्विज ३५
क्रोधेन महताविष्टा देवचनमब्रवीत् मयाव्रतेष्वसहस्रेषु उपवासैरनेकशः ३६ पूजयाराधि
तो देवः सर्वलोकस्य भावनः न तच्छ्रद्दधे पूर्णे किंचिद्दृष्टे मम जनार्दनं ३७ ततो भ्रांताक्रमयातः सोपगृ
हं गच्छ महाव्रते आगमिष्यंति मनुजाः कौतूहलसमन्विता देवपत्न्योद्य मां द्रष्टुं विस्मयाभिः
समन्विता द्वारं नो घाटनीयं च वद्भिः सा पुण्यवा[illegible]चनः एवमुक्ता मया तानुगता चैमानु
षी तदा अवांतरे समायाता देवपत्न्यश्च नारदः ताभिश्च कथितं तत्र मां द्रष्टुं हि समागता
४ द्वारमुद्घाटयस्व त्वं पश्याम त्वां हि शोभने मानुष्याश्च यदि द्रष्टुं मया कार्यं स कुर्वीमिवि
शेषतः उद्घाटितं न्याददतां पुण्यं द्वारोद्घाटनकारणात् ४१ एकापितत्स्यै चिप्रघ्येन ददा
ति महाव्रते अन्यपाकस्थितं तच्च दृष्ट्वा मानुषीन[illegible]या ४२ ततो द्वारं समुद्घाट्य दृष्टा

राम
॥२९॥

36

36

त्वं देवपूजारता तथा मासोपवासनिरता मम मन्त्रश्च सर्वदा ॥२७॥ कृष्णोपवासशंयु
क्ता मत्पूजापरायणा शरीरं क्लेशितं चैव उपवासैर्द्विजोत्तम ॥२८॥ देवानां च ब्राह्मणानां
च कुमारीणां च भक्तितः गृही लं स्नात्वा य इंति सर्वकालं महासती ॥२९॥ अतीकृशोर
तासात्तु सर्वकालं तु वै द्विज नदत्तामिष्टं केभिर्दाना अन्न नचतर्पिता ततः कालेन मह
ता सुदृढमस्याः शरीरं हि व्रतैः कृच्छ्रे न संशयः ॥३०॥ अर्जितं वै ध्रुवं लोकं कायक्लेशे
मया वै चिन्तितं त्वतः नदत्तमन्नदानं हि येन तत्तृप्तिः परा भवेत् ॥३१॥ एवं ज्ञात्वा वरं ब्रह्मन्मर्त्य
तत्तं द्विज ॥ लोकं मया गतः मयापि तं स्वयमास्था य भिक्षामात्रेण याचित ॥३२॥ ब्रह्मन्नुवाच ॥
कस्मात्वमागतो ब्रह्मन्न्वद यस्मात्समागतः ॥ पुनरेव मयाप्रोक्तं देहि भिक्षां च सं
दरि ॥३३॥ तया कोपेन महता मत्पिंडं ताम्रभाजने क्षिप्तं या व्रतया ब्रह्मन्पुनः स्व
र्गमतस्ततः ॥३४॥ ततः काले महता तापसी सा महाव्रता स्वदेहान्त स्वर्गमायया

प
१८

37

लोत्वमगतीनांगतिर्भव २४ संसारार्णवमग्नानां प्रसीद पुरुषोत्तम नित्यं ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते वि
श्वभावन। सुब्रह्मण्य नमस्तेस्तु महापुरुष पूर्वज गृहाणार्घ्यं मया दत्तं लक्ष्म्या सह जगत्पते २६ ततस्तु
पूजयेद्विप्रं उदकुंभं च दापयेत् छत्रोपानहवस्त्रैश्च कृष्णो मे प्रीयतामिति २७ कृष्णा धेनुः प्रदात
व्या यथाशक्त्या द्विजोत्तम तिलपात्रं द्विजश्रेष्ठ दद्यात्तत्र विचक्षणः २८ स्नानप्राशनयोः शस्ता
स्तथा कृष्णास्तिला मुने तिलप्ररोहाज्जायंते यथाशक्त्या तिलाद्विज तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलो
के महीयते तिलस्नायी तिलोद्वर्ती तिलहोमी तिलोदकी ३० तिलदाता च भोक्ता च षट्तिला
पापनाशिनी षट्तिलाख्यप्रभावं च नाहं वक्तुं चतुर्मुखः इदमेव पुरा पृष्टो नारदेन मुनिः स्वयम्
नारद उवाच कृष्ण कृष्ण महाबाहो नमस्ते विश्वभावन ३१ षट्तिलैकादशीभूतं कीदृशं
फलमुच्यते सोपाख्यानं मम ब्रूहि यदि तुष्टोसि यादव ३२ श्रीकृष्ण उवाच शृणुष्व त्वं यथा
वृत्तं दृष्टांतं कथयामि ते मर्त्यलोके पुरा ह्यासीत् ब्राह्मणी तत्र नारद ३३ ब्रह्मचर्यरतानि

राम
१८

यांतिपतत्वं वक्तुमर्हसि ३ गभस्तिरुवाच साधुसाधुमहाभाग पृष्टमेतत्तु दारुणम् यत्त्वकस्यचिदाख्या
तं ब्रह्मविष्णुरुद्रैश्च दैवतैः तदहं कथयिष्यामि त्वया पृष्टो द्विजोत्तम पौषमासे तु संप्राप्ते शुचिः स्नातो
जितेंद्रियः कामक्रोधाभिमानेर्ष्यालोभपैशून्यवर्जितः देवदेवं च संस्नाप्य पादौ प्रक्षाल्य वारिभिः ६
धर्मोन पातितं शृण्वगोमयं तत्र मानवः तिलान्व्रीहिव्यवकर्पासंपिंडिकाश्चैव कारयेत् ७ अष्टोत्तर
शतं चैव नात्र कार्या विचारणा तत्रो माघे च संप्राप्ते आदौ चैव भवेद्यदि मूलं चार्कसमपष्ठस्येका
दश्यां नियमं ततः शृणु यात्तु तत्फलं देवि विधानं तत्र मे शृणु ९ देवदेवं समभ्यर्च्य सुस्नातः प्रयत
तः शुचिः कृष्णनामानि संकीर्त्य हास्यरवल्लनादिषु रात्रौ जागरणं कुर्याद्रात्रौ होमं च कारये
त् अर्चयेद्देवदेवेशं शंखचक्रगदाधरं ११ चंदनागुरुकर्पूरैर्नैवेद्यैः पाकरैस्तथा संस्नाप्यना
म्नाचैतत्कृष्णाख्येन पुनः पुनः कुष्मांडैर्नालिकेरैश्च अथवा बीजपूरकैः सर्वाभावेपि
विप्रेन्द्र शस्तैः पूगीफलैस्सदा १२ अर्घ्यं दद्याद्विधानेन पूजयित्वा जनार्दनं कृष्ण कृष्ण कृपा

कुर्वाणो नैगमं नृपम ॥४१॥ अतीर्थ दर्ष या त्वस्मात्मुनीनाम ग्रतः स्थितः पश्यकः प
थक सर्वान् वंदे मुनीः संशित व्रतान् ॥४२॥ कृतांजलिपुटो भूत्वा दंडवत्प्रणमन्स्य
सः हर्षेण महताविष्टो वचनं नृपसत्तमः ॥४३॥ राज्ञोवाच ॥ के भवंतो महत पुण्यं ते
के भवाख्या भवतस्ममयि किमर्थं संगता वयं सत्यं वदत मे ग्रतः ॥४४॥ मुनय ऊचुः ॥
विश्वेदेवा वयं राजन् नित्यं स्नानार्थं मागताः माघो निकट मायात एतस्मात्पं
च दनेहनि ॥४५॥ अथ एकादशी राजन्पुत्रदा नाम नामतः पुत्रंद दाति विश्नुः पु
त्रकाचारिणं नृप ॥४६॥ राज्ञोवाच ॥ एषवै संशयो महान् पुत्रस्योत्पादने महान् य
दि तुष्टा भवंतो मे पुत्रो मे दीयतां तदा ॥४७॥ मुनय ऊचुः ॥ अद्यैव दिवसे राजन्
पुत्रदा नाम वर्त्तते एकादशीति विख्याता क्रियतां व्रत मुत्तमं ॥४८॥ अस्मिन्येक
ततोस्माकं केशवस्य प्रसादतः अवश्यं तव राजेंद्र पुत्रप्राप्तिर्भविष्यति ॥४९॥

ए तस्माद्वचनाते षां कृतं राज्ञा व्रतोत्तमं मुनीनामुपदेशेन पुत्रदाख्यं विधानतः ॥४५॥
द्वादशीं पारणं कृत्वा मुनीन्नत्वा पुनः पुनः आजगाम गृहं राजा राज्ञी गर्भमथाादधौ
॥४९॥ पुत्रो जातस्तथा काले तेजस्वी चातिसुंदरः पितरं तोषयामास प्रजापालो नमुं
वसः ॥५२॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यं पुत्रदाव्रतं लोकानां तु हितार्थाय तवा
ग्रे कथितं मया ॥५३॥ एकचित्तास्तु ये मर्त्याः कुर्वंति पुत्रदाव्रतं पुत्रान्प्राप्य इह
लोके तु मृतास्ते स्वर्गगामिन ॥५४॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नग्निष्टोमफलं लभेत
इति श्रीब्रह्मोउपुराणे थोवकृष्णा पुत्रदैकादशी महात्म्यं समाप्तं ॥ दालभ्य उ
वाच ॥ मर्त्यलोकमनुप्राप्ताः पापं कुर्वंति जंतवः ब्रह्महत्यादिपापैश्च अन्यैश्च
विविधैर्युताः ॥१॥ परद्रव्यापहरणा परव्यसनमोहिता कथं नयांति नरकं ब्रह्मं
स्तद्ब्रूहि तत्त्वतः ॥२॥ अनायासेन भगवन्दानेनाल्पेन केनचित् पापं प्रशमनं

त

पलैर्ष्या तांस्तान्यदि पम गात्यश्च न्वम्भो भवनमध्यगः ॥२२॥ एवं ददर्श गहनं न
वो मध्यं गते रवौ द्युतः स भ्यां पीडितो राजा इतश्चेतश्च धावति ॥२३॥ चिंतयामा
स नृपतिः संशुष्क गलकंधरः मयातु किं कृतं कर्म प्राप्तं दुःखं य दीदृशं ॥२४॥
मया वै तोषिता देवा यज्ञैः पूजाभिरेव च तथैव ब्राह्मणा दाने स्तोषिता मिष्टभोज
नैः ॥२५॥ प्रजाश्चैव सदा काले पुत्रवत्परिरक्षिता कस्माद्दुःखं मया प्राप्त मीदृशं दा
रुणं महत् ॥२६॥ इति चिंतापरो राजा जगाम र्ष्यास्तो वनं सुकृतस्य प्रभावेन
सरोदृष्ट्वा मनुत्तमं ॥२७॥ मानसंस्य द्व मानं च पद्मिन्या परिशोभितं ॥२८॥ मक
रैर्वहुभिर्मत्स्यै रन्यैर्जलचरैर्युतं समीपे सरघस्तत्र मुनीनामाश्रमान्बहून
॥२९॥ ददर्श राजा लक्ष्मीवान्शकुनैः सुभशंसिभिः सव्यास्तरं नेत्रमथ सव्यस्त
दा करः ॥३०॥ स्फुरद्वै नृपतेस्तस्य कथयन्शोभनं फलं तस्य तीरे मुनीदृष्ट्वा

५

नर्मदं गंभीरे विपिने राजा मृगयां दिनिसेविते ॥२३॥ विचचार तदा राजा अपवन वनस्थान्वि
लोकयन् वटाश्वत्थ बिल्वांश्च खर्जूरान्पानसांस्तथा ॥२४॥ वलाकुन्सप्तपर्णाश्च
तिंदुकांस्तिलकान्प्रियालान् सालांस्तमालांश्च ददर्श सरलान्नृपः ॥२५॥ इंगुदीकुंभा
श्चैव मलेय्यांतककिंशुकान् शाल्मलीकरंजांश्च पाटलीखदिरानपि ॥२६॥ कां
श्यांश्चैव पशालाः सोभितां ददर्श नृपः मृगव्याघ्रवरांश्च सिंहान्शाखामृगा
नपि ॥२७॥ गवयान्कृष्णसारांश्च श्रृगालान्शशकानपि ॥२८॥ ददर्श भुजगा
न राजा वल्मीकादिभिनिःसृतान् तथा वनगजान्मत्तान् कलभैः सह संगता
न ॥२९॥ यूथपांश्च चतुर्दंतान्करिणीगणमध्यगान् तान्दृष्ट्वा चिंतयामास

(margin: न्यांश्चैव वराहांश्च शल्यकांश्च मरानपि २८)

२ आत्मनः स्वगजान्नृपः ॥३०॥ तेषां स विचचार मध्ये राजा शोभामवाप्य महत् दा
आर्यसंयुक्तं ददर्श विपिनं नृपः ॥३१॥ कश्चिद्धिरवारूतं श्च एव नृत्यकर्ष वि

सिवर्त्तते नरस्य पुत्रहीनस्य नास्ति वै जन्मनः फलं ॥१४॥ अपुत्रस्य गृहं शून्यं हृ
दयं दुःखितं सदा पितृदेवमनुष्याणां नानृण्यत्वं सुतं विना ॥१५॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
न सुतस्य मुत्पादयेन्नरः इहलोके यशस्तेषां परलोके शुभा गतिः तेषां तु पुण्यक
र्तृणां पुत्रजन्म गृहे भवेत् आयुरारोग्यसंपत्ति स्तेषां गेहे प्रवर्त्तते ॥१७॥ पुत्रजन्म
भवेद्येषां लोकानां पुण्यकर्मणां पुन्यं विनानचप्राविष्टुं भक्तिं विना तथा ॥१८॥
पुत्रस्य संपदो वापि विद्याया इति मे मतिः एवं चिंतयमानो सौ नृपामलभवेन् नृपः
॥१९॥ प्रत्यवे चिंतयद्राजा निशीथे चिंतये त्ततस्तस्य मात्म विनाशं च चिंत
यामास केतुमान् ॥२०॥ आत्मघाते दुर्गतिं च चिंतयित्वा तदा नृपः इहान्मदेह
पतितमपुत्रत्वं तथैव च ॥२१॥ पुनर्विचार्यात्मबुध्या आत्मनो हितकारणं स्वं
अश्वारूढो तदा राजा जगाम गहनं वनं ॥२२॥ पुरोहितादयः सर्वे न जानंति गतं

पापहरं परं ॥४॥ नारायणोऽधिदेवोऽस्याः कामदः सिद्धिदायकः नातः परतरा काचिद्विद्या त्रैलो

क्ये सचराचरे ॥५॥ विद्यावंतं यशस्वंतं लक्ष्मीवंतं करोत्यसौ भूरिराजन्मनस्यामिक

यां पापहरं परं ॥६॥ मद्रपस्त्वं पुरि पुरा आसीद्ब्रह्मस्तुकेतुमान् नाम्ना स सराज्ञः सुधारा ज्ञीषं

पिकानाम वर्त्तते ॥७॥ पुत्रहीने नरश्चावैकालेनी तो मनोरथौ मेवाजातेन योलाभे वं

शकर्त्तारमेवच ॥८॥ तेनैव दत्तं धर्मेण चिंतितं कुकालतः किंकरोमि क गच्छामि पुत्र

कर्त्तारमेवच ॥९॥ नराज्ञे नवरे सौख्यलेभेराज्ञा स केतुमान् सेव्यमानोत यासार्द्धं

प्रत्यहं दुखितो भवत् ॥१०॥ तावुभौ दंपती नित्यं चिंतासोकपरायणौ पितरोस्य जलं द

त्तं कवोष्णमुपभुंजते ॥११॥ राज्ञः पश्चान्न यद्वामो योऽस्मान्संत न यिष्यति इत्ये

वं संस्मरंतोऽस्य पितरो दुःखिनो भवत् ॥१२॥ नवांधवान मित्राणि नामात्याः सुहृद

स्तथा रोचंते तस्य भूपस्य नगराश्चपदादयः ॥१३॥ नराज्ञं भूयते तस्य नित्यं मन ॥

44

प
२५॥

क्तः सगतस्तत्र दिव्यरूपधरेण नृप ॥४८॥ कृष्णे मतिश्च तस्यासीत्त्यक्त्वा मा वैष्णवी सदा दि-
व्यान्नरगणैः सार्द्धं स तातं नत्वा स्थितो गृहे ॥५०॥ वैष्णवाय ददौ दत्तं पित्रा राज्यमकंटकं रा-
ज्यं चकार वर्षाणां सहस्राणि च षोडश ॥५१॥ हरिवासरसंलीनो विष्णुभक्तिरतः स-
दा मनोज्ञास्तस्य तनयाः सप्त जाता राज्ञस्तु पतेः । ततः स वार्द्धिके प्राप्ते राज्यं पुत्रे निवेश्य च ॥
५२ वनं गतः स धर्मात्मा विष्णुभक्तिपरायणः ५३ साधयित्वा तथात्मानं विष्णुलोकं जगाम ह एवं ये वै करि-
ष्यंति सफलां द्वादशीं जना ५४ इहलोके यशः प्राप्य स्वर्गं यास्यन्ति संशयः धन्यास्ते मानवा लोके सफलीव्रतका-
रिणः पठनाच्छ्रवणाच्चापि सफलायाश्च पौषशात्तु राजसूयस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः ५६ इति श्रीगरुड-
पुराणे पौषकृष्णस्य सफलैकादशी माहात्म्यं समाप्तं युधिष्ठिर उवाच कथितो वै त्वया कृष्ण सफलैकादशी ति-
थिः कथयस्व प्रसादेन शुक्ले पौषस्य या तिथिः १ किन्नाम को विधिस्तस्याः को देवस्तत्र पूज्यते कथयस्व हृ-
षीकेश त्वमेव पुरुषोत्तमः श्रीकृष्ण उवाच शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि शुक्ले पौषस्य या तिथिः तस्या राजन्प्रवक्ष्या-
मि शृणुष्वं हि लोकानां हितकाम्यया २ पूर्वेण विधिना राजन्कर्तव्यं च प्रयत्नतः पुत्रदा नाम नामतः

45

राम
२५॥

त् सचलितश्चपदन्यासे पांगुवच्चलितो मुहुः ३९ वनमध्येन्यतश्चैव दस्युत्वापीडितस्तथा
नप्राप्तिं जीवघातस्य लुंपकस्य दुरात्मनः ४० फलानि भूमिपतितान्यवहरत्स लुंपकः या
वत्स मागमस्तत्र तावदस्तंगतो रविः ४१ किंभविष्यति तातेतितत्रैवसविलापयित्पुः रिवतः फलानि
तानि सर्वाणि वृक्षमूले न्यवेदयत् ४२ इत्युवाच फलैरेभिः प्रीयतां भगवान्हरिः उपवि
ष्टो लुंपकश्चानि निद्रां लभते निशि ४३ रात्रौ जागरणं मेने भगवान्मधुसूदनः फलानां पू
पनं मेने सफलायास्तथानघ ४४ कृतमेवं लुंपकेनाकस्माद्व्रतमनुत्तमं तस्य पुण्यप्रभा
वेन प्राप्तो राज्यमकंटकं ४५ पुण्यांकुरो दूपाद्वा जनपदा मासंतत्याश्रृणु रविरुदय
वेलायां दिव्योऽश्वश्वाजगाम ह ४६ दिव्यवस्तुपरीवारो लुंपकस्य समीपतः तस्थौ स
तुरगे राजन्वाग्रुवाचाशरीरिणी ४७ प्राप्नुहि त्वं नृपसुतस्त्व राज्यं हतकंटकं वासुदे
वप्रसादेन सफलायाः प्रभावतः ४८ पितुः समीपं गच्छ त्वं भुंक्ष्व राज्यमकंटकं इत्यु

पकर्मणा २९ गृहीनश्च परित्यक्तो लोके राज्ञो भयात्तदा जन्मांतरीयपापेन राज्याभ्रष्टे
स्वपापकृत् ३० ग्रामे स्माहारनि[illegible]तोग्निस्तं च फलमदत्तकं ग्रामाश्रमस्तस्य दुष्टस्य दुष्टस्ये
वचसे गतो ३१ अश्वत्थस्याव र्तते तच्छ जीर्णवहुल वार्षिकः देवत्वं तस्य वृक्षस्य वर्तते तद्व
ने महत् ३२ तत्रैव निवसत्सोपि लुपकः पापबुद्धिमान् एवं कालक्रमेणैव वसतस्त
स्य पापिजः ३३ विकर्मनिरतस्यापि कुर्वतः कर्मनिंदितं पोषस्य कृष्णपक्षे कृष्णपक्षे द्वा[illegible]
भूवाह्ने सकलाह्निने ३४ दृष्टामि देवसे राजन् निपात्यां शीतपीडितः ननु वस्त्रविहीनो
सोपि तेन वहुपीडितः ३५ निश्चेष्टो लुपकस्तस्या काष्ठस्यास्य समा[illegible]नः न निद्रा
न सुखं तस्य गतप्राण इवाभवत् ३६ शीतं यदा नेदंताने वसो गमयन्निशां सूर्योद
ये प्रभातेपि न लेभे चेतनां महीसः ३७ लुपको गतसंज्ञस्तु सकलायाम्हिने तथा मध्या
ह्न समये प्राप्ते संज्ञां लेभे स लुपकः ३८ प्राप्तासे ज्ञानतस्तेन उत्थितो सो तदासना

तस्य च १९ माहिष्मतस्य ज्येष्ठश्चत्वारश्चात्मजस्सुताः। ते षां मध्ये तु यो ज्येष्ठो महापापरतः सु-
तः। १२० परदाराभिगामी च द्यूते वेश्यारतः सदा। पितुर्द्रव्यं स पापिष्ठो गमयत्येव मन्वहं
२१ असद्वृत्तिरतो नित्यं देवताद्विजनिंदकः। वैष्णवानां च देवानां नित्यं निंदारतः स च
२२ ईदृग्विधं तदा दृष्ट्वा पुत्रं माहिष्मतो नृप। राज्यान्निष्कासयामास लुंपकं नामनामतः।
२३ राज्यान्निष्कासितस्तेन पित्रा चाप्यथ बंधुभिः। परिवारजनैः सर्वैस्त्यक्तोऽरण्यो-
मगात्तदा २४ लुंपकोऽपि तदा त्यक्तश्चिंतयामास चेकतः। मयाद्य किं प्रकर्तव्यं त्यक्तेन
पितृबांधवैः। २५ इति चिंतापरो भूत्वा मतिं पापे तदाकरोत्। मयात्र गमनं कार्यं वने
त्यक्त्वा पुरं पितुः। २६ तस्माद्वनात्पुरं सर्वं व्यापयिष्योऽपि तु निशि। दिवा वने चरिष्यामि रात्रा-
वपि पितुः पुरं २७ इत्येवं स मतं कृत्वा लुंपको दैवयोगतः। निर्जगाम पुरात्तस्माद्ग-
तो सो गहनं वनं २८ जीवघातपरो नित्यं सोऽपि पापपरायणः। सर्वं च दूषितं तेन नगरं पा

चयथा सर्पेन्द्रवैरेकादशी तिथिः ९ ते जन्म मरण ओघ मम मृत्यास्य हरिवास

रसे युक्ता वर्त्तन्ते ये जना नृपाः १० सफलानाम याख्याता तस्याः पुण्यं शृणु प्रभो फ

लैर्नी पूजयेत्तत्र कालदेशोद्भवैः शुभैः ११ नारिकेलैः फलैः शुभैः तथा वै बीजपूरकैः

जंबीरैर्दाडिमैश्चैव तथा पूगीफलैरपि १२ लवंगैर्विविधैश्चान्यैस्तथा चाम्रला

कादिभिः पूजयेद्देवदेवेशं धूपैर्दीपैर्यथाक्रमं १३ सफलायां दीपदानं विशेषे

ण प्रदापयेत् रात्रौ जागरणं चैव कर्तव्यं च प्रयत्नतः १४ यावदुन्मिषते नेत्रं ताव

ज्जागर्ति यो निशा एकाग्रमानसो भूत्वा तस्य पुण्यफलं शृणु १५ तत्समो नास्ति

वै यज्ञस्तीर्थं तत्सदृशं नहि तत्समं व्रतं किंचिदिह लोके नराधिप १७ पंचव

र्षसहस्राणि तपस्तप्तेन यत्फलं तत्फलं समवाप्नोति सफला जागरणेन च १८

श्रूयतां राजशार्दूल सफलायाः कथांतरं चंपावतीति विख्याता पुरी माहिष्म

५०

युधिष्ठिरउवाच पौषस्य कृष्णपक्षे तु या दशी का भवेत्प्रभो: किंनामा को विधिस्तस्या
कोदेवस्तत्र पूज्यते १ श्रीकृष्णउवाच कथयिष्यामि राजेंद्र भवतः स्नेहकारणा
त् तथा तुष्टिर्न मे राजन् क्रतुभि र्भूरिदक्षिणैः २ यथा तुष्टिर्भवेन्मह्य मेकादश्या
प्रयत्नतः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यं हरिवासरं ३ पौषस्य कृष्णपक्षे तु द्वादशी
या भवेन्नृप तस्याश्चैवापि माहात्म्यं शृणुष्वैकाग्रमानसः ४ सर्वेष्वेवेषु पार्थ राज
न्नेकादश्यो भवंति हिता सा मे वाहि सर्वासां विकल्पं नैव कारयेत ५ अतः परं प्र
वक्ष्यामि पौषे कृष्णा हि द्वादशीं तस्य विधिं नृपश्रेष्ठ लोकानां हितकाम्यया ६
पौषस्य कृष्णपक्षे या सफला नाम नामतः नारायणोधिदेवोस्याः पूजयेत्तं प्रय
त्नतः ७ पूर्वेण विधिना राजन् कर्तव्यैः कादशी जनैः नागानां च यथा शेषः
पक्षिणां गरुडो यथा ८ देवानां च यथा विष्णुर्द्विपदां ब्राह्मणो यथा व्रतानां